

Is Christus dan verdeeld?

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 57: 14-19

2^e schriftlezing: 1 Korintiërs 1: 1-17

3^e schriftlezing: Marcus 9: 33-37

Inleiding

De eenheid van de kerk is niet een nieuwe uitvinding, maar een hernieuwde ontdekking van de bijbelse boodschap. Het is de identificatie van Christus zelf met zijn gemeente die het eenheidsstreven van de kerk kwalitatief laadt. Wij construeren de eenheid niet. Wij herontdekken waarom het eigenlijk te doen was. Dat is niet in de eerste plaats de organisatie, maar het geloofsvertrouwen dat het leven zelf ten diepste een eenheid is, in alle verscheidenheid.

Thema: Is Christus dan verdeeld?

Gemeente van Christus,

eenheid behoort tot het wezen van de kerk. De eenheid van de kerk is niet een nieuwe uitvinding. Het is niet iets van de laatste tijd. Integendeel, het is een hernieuwde ontdekking van de bijbelse boodschap over de fundering van de eenheid van de kerk in de levende Christus zelf.¹ Aan zijn dood is zin gegeven omdat deze leidde, in bijbeltaal, tot een vereniging van de verstrooide kinderen Gods. De evangelist Johannes meldt ons dat dit werd geprofeteerd, tegen wil en dank, door de priester van een oude tempel, die, geestelijk gesproken, op instorten stond.²

De waarde van het verlangen naar eenheid is niet tijdgebonden. Het is geen modegril. Iedereen die Jezus ontmoet, wordt voor een dilemma geplaatst. Lukas heeft de woorden van Jezus als volgt verwoord:

Wie niet met mij is, is tegen mij,
en wie niet met mij samenbrengt,
drijft uiteen.³

Maar in een aantal oude handschriften van het Lukasevangelie staat het nog indringender, letterlijk:

Wie niet met mij verenigt,
die verstroot *mij*.⁴

Met andere woorden: de opgestane Jezus *is* in de wereld als zodanig zijn gemeente. Nog anders gezegd: Wij *zijn* het levende lichaam van Christus in de wereld. Maar dat zijn we samen! Dat kunnen we niet alleen of in afzondering of met een los groepje. Buitengewoon tragisch zou het zijn en *is* het, wanneer dan een enkel

deel van het lichaam van Christus de gedachte koestert de anderen, juist in dit opzicht, niet nodig te hebben. Een tijd alleen kan nodig zijn en misschien wel heerlijk. Tenslotte horen mensen in Godsnaam bij elkaar. Ze zijn bestemd elkaar te steunen en te troosten, samen te genieten, ook al zijn ze verschillend en hebben ze ook hun eigen bijzonderheden. Hoe kunnen wij vorm geven aan die eenheid in verscheidenheid?

Als er één God is, als er één Jezus is geweest, dan kan er ten diepste ook slechts één kerk zijn. Er blijken alleen in de praktijk altijd weerstanden te bestaan om daar consequenties aan te verbinden. Is dat erg? Ja, dat is erg. Waar christenen verdeeld zijn, daar boet het getuigenis van Gods grootheid aan waarde voor de wereld in. De centrale belijdenis van Israël is het uitgangspunt:

Hoor, Israël:
de Here is onze God;
de Here is één!⁵

Eenheid is geen bijzaak! Het gaat ten diepste niet om praktische samenwerking, hoe belangrijk dat ook kan zijn. Het doel is niet een vrijblijvend platform van ontmoeting, hoe leuk het ook kan zijn elkaar te leren kennen. Tenslotte gaat het in de oecumene om de relevantie van de Godsidee zelf.

‘Saul, Saul, waarom vervolg je mij?’⁶ De apostel Paulus heeft een harde les geleerd voordat hij Christus werkelijk kon dienen. Hij meende pal te moeten staan voor de eer van God. Dat was een vergissing! God wordt niet gered door de ijver van mensen en zeker niet door hun religieus fanatisme. De eer van God wordt gediend waar mensen elkaar dienen. Jezus plaatste een kind in het midden. Zijn leerlingen zwegen beschaamd.

Wie in mijn naam één zo'n kind bij zich opneemt, neemt mij op; en wie mij opneemt, neemt niet mij op, maar hem die mij gezonden heeft.⁷

Wij hebben God de eer te geven en de mensen de ruimte. Paulus roept de Filippenzen op tot eenheid, omdat Christus de weg van het er werkelijk willen zijn voor de ander is gegaan.⁸ Jezus Christus is het die ons

de diepste betekenis van de eenheid van God heeft laten zien. Wij lossen de verscheurdheid van het leven niet op door ons tegen anderen af te zetten. Het is niet de overwinning op de ander die ons de fundamentele eenheid van het Godgegeven leven doet ontdekken.

Natuurlijk is er verscheidenheid! Daarover hoeven wij ons niet te verbazen. Allemaal zijn we verschillende mensen. Allemaal staan wij in een bepaalde traditiestroom. Gelukkig maar! Allemaal hebben wij geestelijk voedsel nodig. Allemaal mogen wij putten uit rijke bronnen en als vanzelf hebben die bronnen een, mag ik het zo zeggen, ‘couleur locale’ een eigenheid in plaats en tijd, die ze juist zo boeiend kan maken en toegankelijk, maar ook echt verschillend. Dat is je nestgeur en niemand vraagt je om die prijs te geven. Juist zo worden ons kostbare bouwstenen aangereikt voor ons geloof. Deels hebben zij vorm gekregen in lang vervlogen tijden. Ze kunnen scherpe randen hebben. Maar zij zijn niet bestemd om struikelblokken te worden. Wij mogen zelf bouwen. Niet alle stenen die beschikbaar zijn spreken ons evenzeer aan. Wij vinden het wiel niet uit. Maar we rollen het wel een stukje verder.

Het gaat, naar mijn inzicht in de oecumene niet om het streven je eigen kerk op te heffen, ook al is dat wel eens beweerd.⁹ Wel is de relativering van jouw kerk aan de orde, ten opzichte van de grootheid van God. Vandaag is de voltooiing van de wereldwijde Week van Gebed voor de Eenheid van de Christenen. Het thema dit jaar wordt aangereikt door Canadese christenen, levend in een rijk land, maar ook verdeeld in verschillende talen en culturen. Ik weet niet of u er zo mee bezig bent geweest dat u van de week hebt gebeden voor de eenheid van de kerk, maar dat bidden is wel de kern van de boodschap. Jezus heeft tot zijn Vader gebeden ‘dat zij allen één zijn’, dat zijn leerlingen eensgezind zullen zijn.¹⁰ Alleen zo, door op God zelf te concentreren, zullen zij van discipel kunnen uitgroeien tot apostel. Een discipel is een leerling die aan de voeten van zijn meester zit of die achter hem aan loopt. Maar je kunt op die manier niet alleen maar eeuwig discipel blijven. Een apostel gaat op weg. Hij of zij is ‘gezondene’. De apostel gaat met een opdracht op weg naar de ander in die andere plaats, in dat andere land. Dat is de mens met die andere taal, levend in die andere cultuur, die man of vrouw, die per definitie, heel anders is.

Dan kan het wonder van de gastvrijheid geschieden.¹¹ Mensen ontmoeten elkaar, in de naam van de Ene. Het onderscheid tussen gast en gastheer vervalst, wanneer zij beiden beseffen samen te gast te zijn in de schepping van de Eeuwige. Samen ontdekken zij nieuwe uitdagingen en actuele kansen. Soms zijn zij samen thuis in oude en vertrouwde gedeelde woorden. Soms gaan zij er op uit en verkennen nieuwe wegen.

Zij experimenteren met vormen die in staat zijn mensen te raken in telkens weer een andere tijd. De vorm van het gebed waar de woorden van Jezus over eenheid in zijn gegoten is dus niet onbelangrijk of neutraal. Jezus bidt. Hij concentreert zich op de ene God. Dat is de basis waarop, ondanks alle tegenstellingen in de wereld, de hele oecumene is gebouwd.

Oecumene, het woord betekent oorspronkelijk zoiets als ‘bewoonde wereld’, beschaving, het door de mens in cultuur gebrachte deel der schepping. Op het Romeinse Rijk betrokken kon het uitgroeien tot een ander woord voor de christenheid. De grote oecumenische concilies hadden algemene betekenis voor de hele kerk. Het gaat in de oecumene altijd om de betekenis van de eenheid van de kerk voor de kwaliteit van het leven in de wereld. Hoe houden wij onze wereld beschaafd? Is onze Europese eenheid slechts een vorm van zelfverrijking? Is dat het criterium om voor of tegen ‘Europa’ te zijn, of wij er rijker of armer van worden? Die suggestie wordt wel gewekt. Of kan een verenigd Europa een bouwsteen zijn van vrede en recht voor de wereld?¹²

Het is altijd goed om kritisch naar jezelf en je eigen traditie te kijken. Protestanten hebben te vaak te vaag gesproken over de onzichtbare eenheid van de kerk als een verwijzend teken naar een ongrijpbaar Koninkrijk van God dat ooit eens zal neerdalen vanuit de hemel en zich daarbij neergelegd. Katholieken hebben onvoldoende serieus genomen dat de apostolische successie gedurende de geschiedenis te vaak is geschonden om zomaar nog als doorslaggevend argument te worden gebruikt. Immers, bloeddorstige pausen zijn er geweest en bisschoppen die werkelijk alles waren behalve herders van de kerk. Deze figuren hebben iedere illusie van een letterlijke continuïteit ruw verstoord. Het zal om de actuele inhoud van de eenheid gaan, hier en nu en anders niet.

Het is de identificatie van Christus zelf met zijn gemeente die ons eenheidsstreven van de kerk kwalitatief laadt, ook hier in Hilversum. Wij construeren de eenheid niet. Wij herontdekken waarom het eigenlijk te doen was. Dat is niet in de eerste plaats de organisatie, maar het geloofsvertrouwen dat het leven zelf ten diepste een eenheid is, in alle verscheidenheid. Deze herontdekking kun je alleen beleven in de concrete context van een echte religieuze ontmoeting, de praktijk van het samen kerk zijn van dag tot dag. Wij leven niet voor de kerk. De kerk is er voor het leven.

‘Is Christus dan verdeeld?’ Het is een retorische vraag die de apostel stelt aan die arme Korintiërs die hopeloos met elkaar overhoop liggen. Natuurlijk is Christus niet verdeeld! Hoe sceptisch je misschien ook

bent als je kijkt naar de vele kerken. Als Christus je ter harte gaat heeft zijn gaafheid je geraakt. Wij zien verdeelde kerken, maar wij weten dat de ene God slechts één volk kan hebben en dat Christus niet gedeeld kan zijn. Daarom geloven wij dat er, ondanks alles wat wij zien met onze ogen, één enkele Kerk Gods bestaat. In dit vertrouwen wortelt de vitaliteit van de oecumene. Die kerk heeft één ongedeeld geestelijk fundament.

Streven wij naar één gigantische superkerk, organisatorisch in één mal gegoten? Nee, dat is het ideaal nooit geweest. Het is goed om dat samen vast te stellen. Onze eenheid krijgt gestalte niet in de eerste plaats in de structuren, maar door eensgezind aansprekende antwoorden te geven van vrede en recht; samen opmerkzaam te zijn op de nood van de wereld; elkaar scherp te houden in het waarnemen van telkens weer nieuwe uitdagingen; elkaar te steunen in initiatieven om ook niet kerkleden te informeren, te interesseren en het gesprek over actuele thema's actief te zoeken.

Opvallend is dat de oecumene in de 21^e eeuw daar bloeitijden heeft beleefd waar gezamenlijk verstaanbare antwoorden werden gegeven in tijden van totalitaire bewegingen als fascisme en staatscommunisme. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog en de tijd van de Koude Oorlog en de dekolonisatie en de verzuiling hebben kerken de uitdaging gezocht en gevonden in het streven naar eenheid over muren heen. Waar dit ook vandaag nog gebeurt, daar vinden wij vitale oecumene. En ja, heel soms gebeurt er zelfs wel eens wat bijzonders met de organisatie van de kerk in Hilversum. In 2004 werden Hervormd en gereformeerd verenigd tot de Protestantse gemeente. U weet wellicht dat de Vrijgemaakt Gereformeerden en de Christelijk Gereformeerden elkaar hebben gevonden en in Hilversum vorig jaar zijn gefuseerd. Dat is mooi. Echter, het gaat niet om de status van de kerken, maar om hun functie in de samenleving.

Ik weet het. Het is winter, niet alleen omdat het januari is. Het is winter in de oecumene. Er gebeurt weinig. We zijn beleefd en vriendelijk over en weer. Maar de relevantie van het echte geloofsgesprek over kerkmuren heen lijkt ver te zoeken. Wie van u weet waar het tijdens de Assemblee van de Wereldraad in Busan afgelopen herfst over ging? 'God van het leven. Leid ons naar gerechtigheid en vrede.' Het was een mooi thema en de deelnemers hebben vast mooie ontmoetingen gehad, maar het leeft niet op de vloer van de kerk. Zo nu en dan brandt er een kerkelijk hoogwaardigheidsbekleder zijn vingers aan een oude vervloeking, een zogenaamd *anathema* uit de tijd van de godsdienstoorlogen, lang vervlogen tijden waarin protestant of katholiek zijn nog een zaak was van leven

of dood.¹³ Ach weet u, iedereen heeft op zolder nog wel wat oude spullen staan, die je niet durft weg te gooien, maar waar je niets meer mee wilt.¹⁴

De crisis van de oecumene is een crisis van de kerken zelf. De krimp slaat genadeloos toe en onze krachten zijn beperkt. Kerken onder druk trekken zich terug en raken geobsedeerd door de problemen binnenshuis. Voorgangers moeten oppassen niet overbelast te raken. Van mensen die hun eigen traditie niet meer kennen, kun je niet verwachten dat zij zich interesseren voor de traditie van anderen. Nu de resultaten achterblijven en sommige bereikte zaken zelfs worden teruggedraaid, is de belangstelling voor de oecumenische thema's sterk afgenomen. Misschien was u vanmorgen ook liever naar uw eigen kerk gegaan. Misschien had je vanmorgen liever een gewone dienst gehad in deze kerk. Wat hebben jongeren aan oecumene? In het algemeen hebben oude organisatievormen, ook buiten de kerk, sterk aan betekenis ingeboet, in een wereld die aan elkaar hangt van nieuwe sociale media. Aan de stevigheid die oude religieuze vormen aan het leven boden, lijkt voor een nieuwe generatie nauwelijks nog behoefte.

Toch is iedere crisis een nieuwe kans. Misschien leren christenen wel opnieuw dat eenheid gaat om werkelijke beleefde inhoud van hun geloof, meer dan organisatie en uiterlijke vorm van hun kerk. Misschien zullen leidinggevendenden van kerken er in slagen kerkelijke structuren dichterbij de behoeften van mensen in onze eigen tijd te brengen. Misschien dringt een besef door van urgentie, waardoor prioriteiten verschuiven in de richting van dat *wat mensen werkelijk helpt*. Misschien worden wij daarin opnieuw creatief. Misschien zal het niet de angst zijn terrein te verliezen, maar het vertrouwen dat de ene God zijn kerk bewaart waardoor mensen zich zullen laten leiden.

Toen de secularisatie steeds sterker werd, begin jaren '70, was er een behoudende kardinaal die zei: 'Wanneer er een orkaan komt opzetten is het niet het goede moment om het dak te vervangen.'¹⁵ Iemand antwoordde daarop met een oud Romeins spreekwoord: Als het huis van de buurman in brand staat is dat onze zaak. Dat is misschien nog een soort nuttigheidsdenken omdat je bang bent dat ook jouw huis in brand vliegt. Maar wij horen Paulus zeggen: 'Als één lid lijdt, lijden alle leden mee.'¹⁶ Kortom, wij zijn aan elkaar verbonden in voor- en tegenspoed. Sterker nog, wij allen zijn met Christus verbonden. Onze loyaliteit aan elkaar is een vertaling van onze loyaliteit aan hem, die zijn leven heeft gegeven voor zijn vrienden. Wij kunnen niet doen alsof wij de vraag 'Is Christus dan verdeeld?' niet hebben gehoord. Wij weten dat het niet waar is. Voor levende kerken is de eenheid van de wereldkerk een realiteit. Dus wij weten dat we in Godsnaam horen bij elkaar, zo verschillend

als we zijn. De profeet Jesaja spreekt van één volk te gaan.
onderweg. God zelf baant hun de weg die zij hebben Amen.

Noten

¹W.A. Visser 't Hooft, onuitgegeven paper zonder titel, Beitrag für das Handbuch VII Oekumene? beginnend met : 'Ist die Krise der oecumenische Bewegung?', 2.

²Johannes 11,52

³Lucas 11,23, NBV

⁴Lucas 11,23, Codex Sinaiticus. Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart 1979, 197. Visser 't Hooft, ibidem.

⁵Deuteronomium 6,4. Vertaling NBG 1951. In de NBV 2004 is dit veel minder sterk vertaald: 'de enige'.

⁶Handelingen 9,4

⁷Marcus 9,37

⁸Filippenzen 2, 5-11

⁹Berkhof, H., *Gods éne kerk en onze vele kerken*, Nijkerk 1953, 59.

¹⁰Johannes 17

¹¹In 3 Johannes 9 wordt Diotrefes berispt, niet omdat hij het heilig karakter van de sacramenten niet had gehandhaafd, maar omdat hij zichzelf zo belangrijk had gevonden en zich niet had laten corrigeren en vooral omdat hij geen gastvrijheid had betoond. Cf. J.A. Zeilstra, 'Dutch Protestant Local Congregations in the Early 21st Century: New Ecumenical Chances and Challenges', in: Bakker, F.L., *Rethinking Ecumenism. Strategies for the 21st Century*, Zoetermeer 2004, 247-261, i.z. 260.

¹²Zeilstra, J.A., *European Unity in Ecumenical Thinking*, Zoetermeer 1995.

¹³*Trouw*, 18 januari 2014.

¹⁴Cf. Heidelbergse Catechismus, Zondag 30. Dit anathema heeft ons er niet van weerhouden vele jaren samen als Rooms-katholieken, Oudkatholieken en Protestanten de Maaltijd van de Heer te vieren.

¹⁵Kardinaal Conay van Sri Lanka. W.A. Visser 't Hooft, paper 'The Crisis of The Ecumenical Movement and the Crisis of the Churches', 1981.

¹⁶1 Korintiërs 12,26